

Класифікаційна система наук Арістотеля: аналіз дуалістичного генезису старогрецького мислителя

Олег Сербін,
молодий науковий співробітник НБУВ

У публікації представлено та комплексно проаналізовано ідеологічну фундаментальність дуалістичного вчення Арістотеля, подано класифікаційну систему мислителя, встановлено, що трилогічність загальної структури класифікації підпорядкована певній дуалістичності ідейного наповнення змістовираження системи; теорія предикатів Арістотеля дає нам можливість говорити про її первинність в особі філософа щодо процесів мислення, їх організації та певне відображення механіки означених процесів у схемі інформаційного пошуку даних.

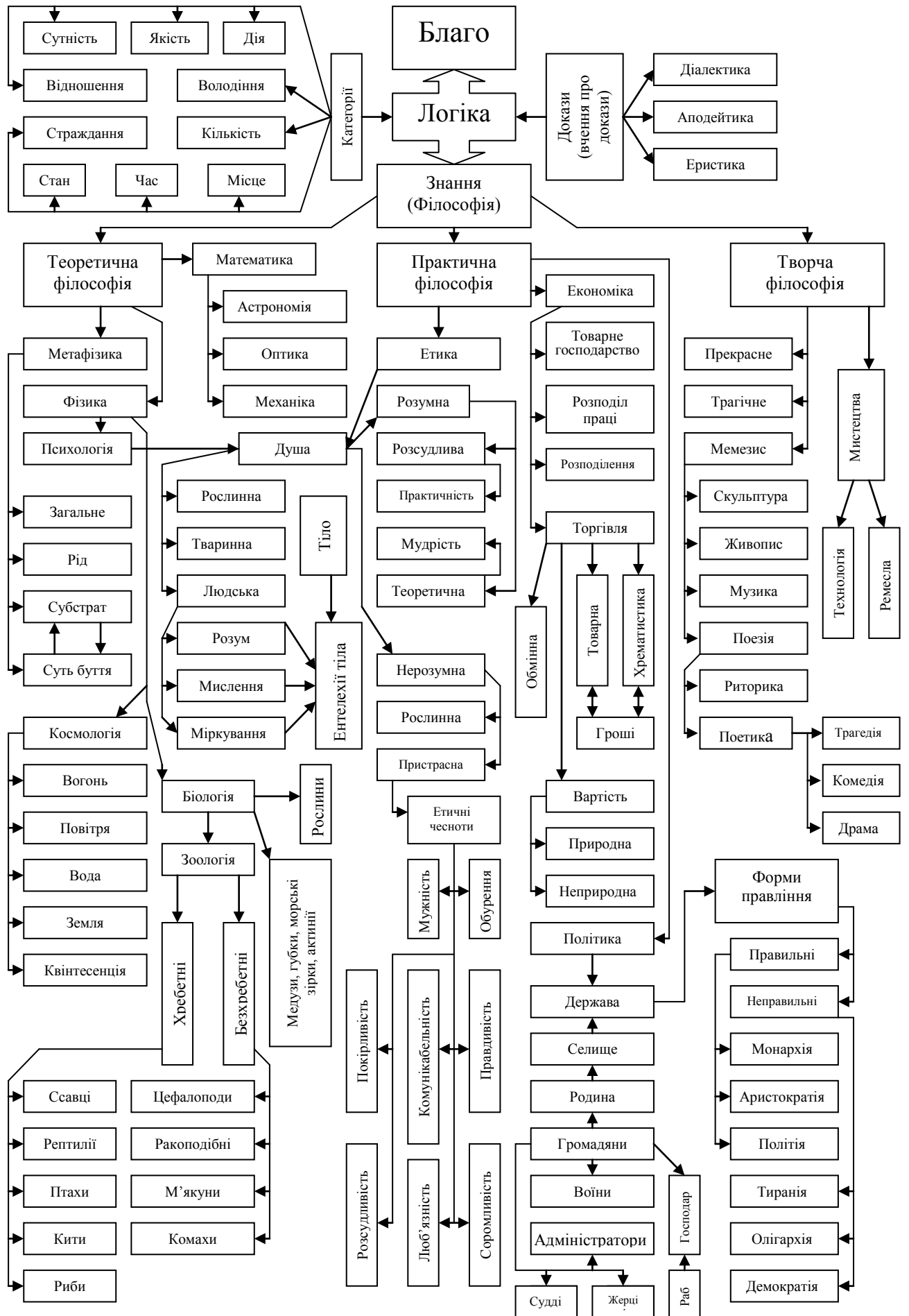
Ключові слова: Арістотель, класифікація, система, предикат, інформаційний пошук.

У будь-якій класифікації наук самовизначальною є суть. Саме вона в найширших аспектах видового вираження структури класифікації зумовлює належність класифікаційної системи до загального механізму впорядкування (та впорядкованих) знань. Бачення класифікації як апарату представлення суті дає нам змогу говорити про суть сутності знань у цьому класифікаційному переліку заіндексованих понять. Можна цілком об'єктивно, з урахуванням суб'єктивного професіоналізму, спостерігати наявність цілого з позиції кількох часткових, враховуючи все ж ту різноаспектність, зумовлену широтою представлення позиції та форм знань класифікації. Говорячи про складність чи простоту системи, правильність чи неправильність форм вираження понять мовою індексів, всеохопленість чи вузькогалузевість, виокремлюємо найголовніше тієї чи іншої класифікаційної системи — її причину та сутність. І якщо причина як категорія світотворення була врахована і визначена старогрецькими мислителями, зокрема Демокритом (бл. 460 — бл. 370 до н. е.) [8, с. 133], то про сутність як визначальний елемент формування знань та їхньої класифікації фундаментально сказав у своїй "Метафізиці" Арістотель (384—322 до н. е.).

Потребою визначення елементів та окреслення принципів її структури класифікації наук Арістотеля зумовлює актуальність пропонованої публікації. Її об'єктом є класифікація наук Арістотеля як оригінальна складова систематизаційного цілого тих часів. Предметом — дослідження історії виникнення, розвитку та аналіз класифікації наук Арістотеля; метою — аналіз та визначення впливу його класифікацій наук на еволюцію класифікаційної думки взагалі та розвиток систематизації зокрема.

Говорячи про сутність та причину, не варто порівнювати означені поняття з чотирма принципами існування будь-якої речі як організму: матерією, формою, метою та

причиною. Вони визначені та окреслені Арістотелем з позиції бачення речі як окремого організму, а не в онтологічному розумінні світотворення. Акцентування ж уваги на сутності зумовлює оригінальність та унікальність класифікації наук Арістотеля. Ми можемо спостерігати виокремлення розділів фізика та метафізика. Якщо ж врахувати той факт, що метафізика є не що інше як Перша філософія, тобто, іншими словами, поняття сутності уможливорює різнонаправлення акцентів наукових досліджень, себто розмежування знання "у відповідності з...". Так, фізика вивчає тілесну самостійну сутність, що змінюється; математика — нерухому, вічну, але несамостійно існуючу сутність; Перша філософія — нерухому і самостійну сутність. Теоретична філософія Арістотеля, що спрямована на визначення найвищого блага — ідеального буття, саме своєю складовою вираженою Метафізикою, розрізняє сутність у чистому вигляді, тобто сутність ідейну, сутність пізнання. Таке представлення наук в одному розділі ще раз свідчить про певну дуалістичність міркувань старогрецького філософа, що в деяких його виразах носять характер вагання. І така неоднозначність позицій Арістотеля дає нам право висловити припущення щодо унікальності класифікації зі структурою "три в двох". Тобто трилогічність загальної структури класифікації підпорядкована певній дуалістичності ідейного наповнення змістовираження системи. З цього випливає, що, говорячи про вчення Арістотеля взагалі, варто проводити паралель з класифікацією наук зокрема. Так, філософ, висловлюючись про матерію, говорить, що матерія це субстрат (одне зі значень сутності, яке, на відміну від предикату, є логічним суб'єктом певного судження) виникнення та знищення, однак у деяких випадках цей субстрат є і субстратом й інших видів змін, бо всі субстрати здатні приймати певні протилежності [6, т. 3, с. 395]. Враховуючи ж те, що за Арістотелем, матерія — носій протилежностей, тобто вона є, по суті, їхнім субстратом, можна зробити висновок (враховуючи розуміння значення поняття "субстрат"), що матерія і є сутність. Більше того, матерія навіть дещо більше ніж сутність, бо за словами філософа: "...все інше позначається відносно сутності, а сутність від матерії" [6, т. 1, с. 190]. Арістотель, не погоджуючись зі своїм вчителем ідеалістом Платоном, критикує твердження того про ідеї-образи, наголошуючи на тому, що те, що не є частиною будь-чого, не може існувати поза тим, частиною чого воно є [13, с. 19], тобто своє розуміння субстрату філософ протиставить Платонівським "тіням". Тому, якщо у Платона в класифікації чільне місце займає ідейність як результат діалектики, а у Демокріта взагалі — "ідеї-атоми", то у Арістотеля — сутність буття як результат діалектики засобами логіки. Дійсно, логіка в ученні Арістотеля певний інструментарій досягнення буття блага. На наше глибоке переконання, саме логіка та логічність мислення є певною ланкою у класифікації філософа, що відкриває початок загальної мапи знань. Принагідно варто зазначити, що знаннями, на нашу думку, тут неоднозначно може бути наука чи то науки. Знання — це насамперед асоціація з філософією, філософією загального. Таким чином, якщо у Арістотеля знання розділено на три групи: знання заради самого пізнання, знання про діяльність та знання про творчість, то цілком закономірно, що основа наук філософія теж має три підрозділи (радіше види). Це — Теоретична філософія, Практична філософія та Творча філософія.

З огляду на зазначене, виникає закономірне запитання: чи може бути первинна філософія в первинній філософії. Адже, і філософія загального знання є первинною відносно всієї класифікаційної системи, і філософія, що ототожнена з метафізикою, теж має характер первинності відносно суті сутності, що розглядається і розкривається у данному діленні. З першого погляду, можна констатувати парадокс полісемічності назв структурних елементів загальної класифікаційної системи Арістотеля. Це і є поясненням того факту, що мислитель вбачав у філософії вираження найширшого знання, і тому багато хто з дослідників в першу чергу говорить про ділення *знання* на три категорії *знань* [17, с. 21]. Хоча певні автори називають узагальнюючою для всіх цих гілок знань одну філософію — *philosophia protae* — первинна філософія [15, с. 13]. Зрештою, ґрунтовніше розібратись у класифікації наук Арістотеля та означенню питанні зокрема, можна побудувавши безпосередньо класифікаційну схему наук старогрецького філософа.

З побудованої схеми представлених елементів можна бачити, як саме філософія сприймалася старогрецьким мислителем. Дійсно, він подає знання в абсолютній асоціації з філософією, що й є первинною відносно усього загалу знань та аспектів їхньої систематизації. Таким чином, ми маємо три групи знань, що поділені у відповідності до їхнього призначення, як такі, що займають чільне місце у своєму спеціальному підрозділі. Практика, теорія та творчість — ось ті три кити, на яких тримається вся структурна навантаженість класифікації, як за змістом, так і організаційно.

Враховуючи означену проблематику, важливо одразу зосередити увагу на розділі метафізики. Чотири основні складові-підрозділи цього розділу вимальовують значущість цього сегмента класифікації та знань в цілому. У схемі загальне, рід, субстрат та суть буття представлено у певній ієрархії. Це аж ніяк не пов'язане з особливістю будови самої схеми, а в першу чергу вмотивовано змістовною необхідністю. Говорячи про метафізику Арістотеля, потрібно усвідомлювати той факт, що у своєму світобаченні він не був одним значним. І тому риторичне питання про відношення мислення та буття в його класифікації має своєрідну відповідь. Адже задля пізнання буття засобами усіх методів та наук необхідною є наявність головної рушійної сили, що, на перший погляд, виконує посередницьку роль, логічного мислення, тобто, як за Арістотелем — мислення заради мислення. З огляду на це можна говорити, що аналізуючи цей шлях до буття, очевидно є роль логіки як певного дороговказу, того, що надає *суттєвості* буття. А щоб розкрити сутність, потрібно всі складові метафізичного вчення показати в їхній рольовій інтерпретації (звідси, зокрема, мабуть і бачення багатьма дослідниками метафізичного вчення першопричинної філософської думки старогрецького мислителя, про що вже йшлося). Ми говорили про значення терміна "субстрат" у розумінні Арістотеля. Така основоположність субстрату, до речі, вказує зокрема на те, що він і є певною мірою сутністю останньої. З іншого боку, говорячи про матерію, філософ зазначає: "...те, з чого складаються всі речі, і з чого первиннісно вони виникають і в що, як в останнє вони перетворюються, при чому сутність, хоча й залишається, але змінюється у своїх проявах" [6, т. 1, с. 71]. Таким чином, можна говорити про субстрат як матеріальну передумову виникнення та зникнення, властивість названих функцій саме матерії. Така онтологічність субстрату дає підстави стверджувати, що матерія є сутність, у відповідності до бачень Арістотеля. Цим і продиктована в класифікаційній схемі наявність саме субстрату, а не матерії.

Однак все означене ніяким чином не представляє усієї повноти змістовної гами речі. Передусім тут слід говорити про *форму* речі. Саме форми ніхто ніколи не створював і не корегував, а найбезформніше вже має форму того, яким

чином воно виражене. Іншими словами, вносячи форму в матерію і створюється річ як така [9, с. 183]. Для Арістотеля форма — перша причина. "Формою я називаю суть буття кожної речі та її першу сутність" [6, т. 1, с. 198]. Цим і зумовлена присутність саме суті буття у класифікації, що представлена у співвіді з субстратом.

Сутність, таким чином, можна розуміти як найвище родове поняття. Таке, що має функцію всеохопленості, певного узагальнення. Як і в усій своїй філософії, Арістотель і з розумінням загального вагається від притаманності сутності до повного її заперечення: "...рід є сутність, в більшій мірі ніж види ... та загальне — в більшій мірі, ніж одиничне" [6, т. 1, с. 223], та "Видається неможливим, щоб, бодай, щось, що позиціонується як загальне було б сутністю ... загальне — це те, що стосується багато чого, бо загальним називається саме те, що за своєю природою притаманне більш ніж одному" [6, т. 1, с. 213]. У цих сентенціях старогрецького філософа можна прочитати вказівку на наявність роду з позиції передумови загального, де предикатом найшвидше є саме одиничне. Іншими словами, вимальовуючи у схемі ланцюг з елементів-ототожнень сутності, ми розуміємо наявність одиничного.

Крім метафізики, в розділі теоретична філософія також представлено математику та фізику. В свою чергу математика в цій схемі показана як така, що включає в себе астрономію, оптику та механіку. Що ж до самої математики, то тут варто наголосити на особливості математичного вчення в цілому, що було концентровано звичайно навколо чисел. Арістотель, абстрагуючись від попередніх піфагорійських вчень, враховуючи досвід послідовників Платона, вважав, що числа не є прямою тотожністю речам. Вони є певними якісними характеристиками останніх, і тільки завдяки логічним міркуванням та процесам мислення, формуються як числа. Тобто такі якісні числові характеристики певною мірою є ентелехіальними стосовно практичної перспективи виникнення чисел у свідомості людини.

Враховуючи те, що старогрецький мислитель проводив велику систематизаційну роботу відносно творів та викладених у них результатів досліджень і міркувань, можна обумовити присутність зазначених елементів класифікації розділу Математика. Однак тут варто звернути увагу на астрономію, що відкорінно пов'язана з космологією, яка (про це йтиметься далі) є повноцінним підрозділом фізики в класифікації Арістотеля. Дійсно це так. З іншого боку, не варто забувати про комплексність взагалі по суті таких наук, як фізика, математика відносно вивчення та вирішення питань астрономії. Що ж до бачення математики та фізики Арістотелем, то певно розуміти тут треба першопричинність цих наук, себто категорій знань, як складових у теоретичній філософії.

Що ж до фізики Арістотеля, то її елементними складовими у класифікації є психологія, біологія та космологія. Біля витоків космології старогрецького філософа стоїть розуміння того, що Земля кулеподібна, але не рушійна. Рух відбувається в самій Землі — прямолінійно та по колу. Чотири складові: вода, вогонь, повітря та земля причетні до прямолінійності руху. Що ж тоді є таке, що може рухатися по колу і бути чим особливим, враховуючи особливість руху по колу [7, с. 166]. Тільки квінтесенція, тобто ефір — певна, невизначена субстанція — рухається по колу. Сам філософ говорить про неї: "...відмінна від тутешніх (певно земних. — *О. Сербін*), більш божественна, ніж вони всі (вода, вогонь, повітря та земля. — *О. Сербін*), та первинна щодо них усіх" [6, т. 3, с. 268]. Такий рух, певно і є забезпеченням взаємодії та перетворень, тобто "...вогонь, повітря, вода та земля перетворюються одне в одне...кожен елемент міститься в кожному з них..." [1, с. 22]

Психологія Арістотеля представлена в першу чергу вченням про Душу і як наслідок її компонентами. Забігаючи наперед, зазначимо, що Душа в баченні Арістотеля має ще й вагомий етичний аспект, що явно видно з аналізу елементів Практичної філософії. Що ж до душі в фізиці, то тут вона розділяється на три окремі види: рослинну, тваринну та людську. За Арістотелем, найскладніша та найважливіша серед інших саме людська душа, адже вона є тією частиною людини, без якої неможливо й тілесне людське вираження [3, с. 37]. Так, тіло людини в тому числі представлено душевною складовою засобами ентелехій: розум, мислення, міркування. Саме ці складові є тим поштовхом для душевного збагачення і таким чином остаточного формування тілесного.

Самовиникнення можна охарактеризувати зародження життя на нашій планеті, на думку Арістотеля — багатовікового авторитета з цього питання. І якщо питання щодо флори загалом були зібрані та систематизовані, то питання щодо фауни, себто питання зоології, філософ особисто вирішував, створюючи класифікацію тваринного світу [4, с. 213—216]. Ним було названо та проаналізовано більше п'ятисот представників фауни. Як результат, у класифікації наук Арістотеля біологія фундаментально представлена засобами елементів зоології. Тварин мислитель розділяв на дві основні категорії: хребетні та безхребетні. А вже безпосередньо в однойменних розділах своєї класифікації розділяв на ссавців, рептилій, птахів, китів, риб з одного боку, та на цефалоподів, ракоподібних, м'якунів, комах з іншого. Ще один вид так званих зоофітів, Арістотель представив, як дещо середнє поміж рослинами та тваринами. Таке класифікування тварин цілком закономірне, з огляду на те, що старогрецький мислитель ретельно та ґрунтовно розглянув питання появи тварин у своїй роботі "ΠΕΡΙ ΖΩΩΝ ΓΕΝΕΣΕΩΣ" [2].

Практична філософія Арістотеля представлена трьома основними підкласами: етика, економіка та політика. Як видно з наведеної схеми, всі ці підкласи мають розгалужено представлену систему знань.

Етична сторона душі в Арістотеля представлена низкою чеснот останньої. Визначаючи чесноти та їхню суть, філософ, на нашу думку, прагнув показати шляхи до формування цілісного етичного наповнення особистості. Вказуючи на склад душі з етичної точки зору — Розумна та Нерозумна — він тим самим вказував на притаманність мати щось від народження, а щось набувати в процесі навчання. Проаналізувавши всю деталізацію складу душі у цій схемі, можна констатувати, що старогрецький мислитель один з перших, вказав на етичні норми виховання, таким чином окресливши витоки педагогіки. Вводячи поняття етичних чеснот, він зазначає про певну дефініцію етичного. Наприклад, середнім між легковажністю та обережністю є розсудливість.

Економічні категорії (підрозділи економіки), представляють собою складну систему взаємовідносин як відносно державного устрою, так і у взаєминах між людьми. Центральним в аналізованій системі є торгівля. Вона, на думку старогрецького мислителя, мала три форми вираження: обмінна, товарна та хрематистична. В цій послідовності, на наше переконання, викладено еволюцію розвитку форм торгівлі — спочатку, за відсутності єдиної монетарної одиниці, речами, продуктами просто обмінювались. Пізніше, з появою ціни та цінності речі як товару, виникає така форма торгівлі як товарна. Та вершиною розвитку торгівлі є виникнення мистецтва хрематистики — мистецтва "робити гроші", іншими словами гроші стали знаряддям для отримання ще більших грошей. Що ж до вартості в торгівлі, то тут філософ виокремлює природну та неприродну вартість. Точніше сказати, він напевно говорить про цільове призначення товару, що продається — купується, і вже у відповідності до результату сформованої вартості — про природність чи не-

природність останньої. Іншими словами, ми, можемо спостерігати демонстрацію елементарного процесу "запит — видача". Дійсно, намагаючись охарактеризувати вартість відносно природності чи неприродності, ми, таким чином, здійснюємо певний інформаційний запит *по суті*. Отже, враховуючи коефіцієнт точності видачі, ми можемо говорити про релевантність інформації до запиту, а міжособистісну особливість ланцюжку "продавець-покупець", і про пертинентність інформації щодо запиту.

Що ж до інших складових економіки Арістотеля, можна акцентувати, що розподілення не є тотожністю чи то дублюванням розподілу праці. Під розподіленням зібрані ті процеси, які характеризують місце людини не тільки в трудовій діяльності чи то трудовій рентабельності, а її безпосередню приналежність до відповідного класу, становище в суспільстві.

Політична складова практичної філософії є дотичною та спорідненою до Економічної, адже висвітлює складові державотворення та державоустрою. Міркування Арістотеля і Платона відносно ролі та значення політики і політиків тотожні. Він також, напевно, відводить політиці одну з чільних ролей у процесі виховання громадян, наголошуючи при цьому на обов'язковості етичної основи у характері політика. Людей у державі старогрецький філософ поділяє на громадян та рабів. Громадяни — це ті, хто може і здатен керувати та думати. Рабів же він вважає власністю господаря, що наявно продемонстровано в наведеній схемі. Громадяни складають певну родину. Певна ж кількість родин формує селище. І вже ряд таких селищ формують державу. Навряд чи Арістотель має на увазі формування селищ у відповідності до одного якоего принципу чи то шаблону. Адже згідно з етичним поділом усі люди виконують свою місію, кожен повинен займатися своєю справою. Що ж до державотворення засобами гуртування селищ, то тут визначальними є форми правління. Два основні види їх — правильні та неправильні. Уособлюють відповідно монархію, аристократію, республіку та тиранію, олігархію, демократію. Враховуючи ментальність старогрецького філософа та його походження, закономірно констатувати, що якнайкращою формою правління є монархія, а найнайгіршою демократія — влада народу, себто рабів, яким Арістотель не відводив жодної рушійної сили в державотворенні.

Нарешті творча філософія увібрала три складові Естетичної категорії — Прекрасне, Трагічне, Мемезис [10, с. 5] та Мистецтва. Вважаємо, мистецтва в класифікаційній схемі, варто виокремити, адже вони в першу чергу характеризуються виробничими процесами, що представлені технологіями та ремеслами. Таким чином філософ демонструє значення мистецтв як певного поштовху у здійсненні людиною продуктивної діяльності. Іншими словами, мистецтвами Арістотель називає те, що безпосередньо зроблено людиною від початку до кінця, від ідеї до результату, є по суті *здійсненим* людиною. З іншого боку, мемезис — є певним протиставленням чистому мистецтву, з огляду на те, що мемезисом називаються процеси наслідування, себто певного копіювання. Так, напевно, Арістотель вважав, що картина художника є певне копіювання з оригіналу, створеного природою, а оскільки, як уже зазначалося, мистецтво — це те, що створила, або здійснює людина сама безпосередньо, то живопис — це не складова мистецтва, а мемезису — наслідування природи людиною. Це ж саме стосується і поезії, коли поет описуючи створене природою, наслідує в своїх рядках те, що створила природа [5, с. 5]. Наукою, що вивчає поезію, є поетика. Що ж до риторики, то тут можна сперечатись про її належність радикально чи то до мемезису, чи то до мистецтв. Дійсно, риторика — це мистецтво вміло та правильно висловлюватись. Але ж і поезія — це ж в першу чергу мистецтво слова взагалі. Якщо ж ще згадати, що

риторика ще й певна теорія прози, як наука, яка вивчає також слово в певному його прояві, то можна говорити про відповідність риторики до поезії як структурної одиниці. Більше того, напевно, Арістотель таким чином вказував на предтечу риторики, тобто на те, в результаті чого вона виникає, чи виникає те, що досліджує риторика, як наука, а саме спостереження за природою та навколишнім, задля наслідування, себто копіювання у формі слова. Взагалі ж творча філософія Арістотеля є особливим естетичним вченням античної історії [14], і тому недивно, що її структурна складова має такий непростий елементний характер.

Як зазначалося раніше, логіка є певним обумовленням взаємозв'язку наук усієї класифікації Арістотеля. Саме засобами логіки пізнаються блага на вершині усього загалу знань. Цими засобами, на нашу думку, є логічні категорії та докази. За допомогою Логічних категорій відбувається пізнання, описання та виявлення суті предмета. Як видно зі схеми, основних категорій десять, це: місце, час, стан, кількість, страждання, володіння, відношення, сутність, якість, дія. Названі категорії є нічим іншим як предикатами між питанням та сутністю відповіді. І таке розуміння предикату цінне та символічне, адже, по суті, ми можемо сьогодні говорити про відповідність цій схемі (перше—предикат—третє) схемі інформаційного пошуку даних. Адже перше — інформаційний запит. Третє — це результат інформаційного пошуку. А предикатом у цьому випадку є пошукове розпорядження — текст (включає пошуковий образ запиту і вказівки про логічні операції, що підлягають виконанню в процесі інформаційного пошуку) [16]. Що ж до доказової складової логіки, то тут слід говорити про три основні складники, три види доказів. Мистецтвом сперечатися у нечесний спосіб характерна еристика. Беззаперечним та переконливим доказом є аподейтика. На відміну від вказаних видів доказу, діалектика являє собою вміння ведення діалогу, радше вміння сперечатися з допомогою запитань та відповідей [12, с. 9]. Наявність доказової складової ще раз підтверджує аналітичність роботи мислення, тому й недивно, що старогрецький філософ називав логіку не логікою, а аналітикою [11, с. 39]. Використання доказів, сформувало так звану силлогістичну логіку, логіку доказів-силлогізмів — коли з двох суджень (посилань) виходить третє (висновок). Приміром, відомо, що класифікаційна система, зі своїм структурно-змістовим наповненням, є механізмом для відтворення процесів індексації, засобами класифікаційної інформаційно-пошукової мови (ІПМ). Класифікаційна ІПМ, у свою чергу, є різновидом з усього загалу ІПМ. Таким чином, можна провести тотожність між Класифікаційною системою та ІПМ. Цей приклад ще раз доводить актуальність ідей Арістотеля і сьогодні.

Отже, підсумовуючи викладене, можна констатувати оригінальну логічність класифікації Арістотеля. Це в першу чергу те, що ми можемо, в результаті структурного аналізу, говорити про особливості ідеології структури класифікації — на нашу думку, системи "три в двох". Тобто, як зазначалося раніше, трилогічність загальної структури класифікації підпорядкована певній дуалістичності ідейного наповнення змістовираження системи.

З іншого боку, теорія предикатів Арістотеля дає нам можливість говорити про первинність філософа вчення щодо процесів мислення, їхньої організації. Тому ще раз наголосимо, що, по суті, ми можемо сьогодні говорити про відповідність схемі інформаційного пошуку даних, теорії наявності предикатного середнього між запитанням та відповіддю, коли перше — це інформаційний запит, останнє — це результат інформаційного пошуку, а предикатом у цьому

випадку є пошукове розпорядження — текст, що включає пошуковий образ запиту і вказівки про логічні операції, які потрібно виконати в процесі інформаційного пошуку.

Також варто зазначити, що з-поміж усього загалу структурних особливостей побудови класифікації мислителя найцікавішою є ідея визначення вартості. Сам процес визначення природності чи неприродності вартості, ідейно дуже цікавий з огляду на його онтологічність щодо сьогочасних процесів інформпошуку. Тобто, враховуючи наведені сентенції, ще раз варто наголосити, що таким чином, ми можемо спостерігати демонстрацію елементарного процесу "запит—видача". Даючи характеристику вартості щодо природності чи неприродності, ми здійснюємо певний інформаційний запит і, враховуючи коефіцієнт точності видачі, можемо говорити про релевантність інформації до запиту.

Отже на сьогодні, проаналізувавши структурні особливості класифікації наук Арістотеля та побудувавши класифікаційну схему, ми бачимо роль та значення систематизаційності характеру всієї ідеології мислителя. Ті ідеї і системність архітектури знань старогрецького філософа певною мірою є онтологічними щодо подальших процесів та принципів формування класифікаційних систем як його послідовників, так і противників його генезису.

Список використаної літератури

1. *Аристотель*. Метеорологіка / Аристотель ; пер. с древнегреч. Н. В. Брагинской. — Л. : Гидрометеиздат, 1983. — 240 с.
2. *Аристотель*. О возникновении животных / Аристотель ; пер. с греч. В. П. Карпова. — М. : Изд-во АН СССР, 1940. — 250 с.
3. *Аристотель*. О душе / Аристотель ; пер. П. С. Попова. — М. : Гос. соц.-экон. изд-во, 1937. — 180 с.
4. *Аристотель*. О частях животных / Аристотель ; пер. с греч. В. П. Карпова. — М. : Гос. изд-во биол. и мед. лит., 1937. — 220 с.
5. *Аристотель*. Об искусстве поэзии / Аристотель ; пер. с греч. В. Аппельрота. — М. : Тип. Э. Лисснера и Ю. Романа, 1893. — 97 с.
6. *Аристотель*. Сочинения : в 4 т. / Аристотель ; АН СРСР, Ин-т философии. — М. : Мысль. — Т. 1. — 1975. — 550 с. ; т. 2. — 1978. — 688 с. ; т. 3. — 1981. — 613 с. ; т. 4. — 1983. — 830 с.
7. *Аристотель*. Физика / Аристотель ; пер. В. П. Карпова. — М. : Гос. соц.-экон. изд-во, 1936 — 194 с.
8. *Асмус В. Ф.* Античная философия / В. Ф. Асмус. — М. : Высш. шк., 1976. — 541 с.
9. *Визгин В. П.* Генезис и структура квалитативизма Аристотеля / В. П. Визгин. — М. : Наука, 1982. — 430 с.
10. *Воронина Л. А.* Основные эстетические категории Аристотеля / Л. А. Воронина. — М. : Высш. шк., 1975. — 126 с.
11. *Непобедимый Д.* Толкование аналитики Аристотеля / Денис Непобедимый ; пер. со староарм. С. С. Аревшатына. — Ереван : Изд-во АН Арм. ССР, 1967. — 155 с.
12. *Джохадзе Д. В.* Диалектика Аристотеля / Д. В. Джохадзе. — М. : Наука, 1971. — 264 с.
13. *Воротнеци И.* Анализ "категорий" Аристотеля / Иоанн Воротнеци ; пер. со староарм. А. А. Адамяна. — Ереван : Изд-во АН Арм. ССР, 1956. — 347 с.
14. *Лосев А. Ф.* История античной эстетики. Аристотель и поздняя классика / А. Лосев. — М. : Искусство, 1975. — 776 с.
15. *Обзор главнейших классификаций наук / сост. Б. Гущин.* — Л. ; М. : Книжный угол, 1924. — 114 с.
16. *Поисковый образ* [Электронный ресурс]. — Режим доступа : http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?Rpuoxqui:luhwgn. — Загл. с экрана.
17. *Чанышев А. Н.* Аристотель / А. Н. Чанышев. — 2-е изд., доп. — М. : Мысль, 1987. — 221 с.